

Utvärdering av projektet

Samhällsorientering på hemspråk Ronneby Kommun

I kommunerna Ronneby, Olofström, Karlskrona, Sölvesborg
och Tingsryd

2014-08-06

Linnéuniversitetet
Institutionen för samhällsstudier

Gunilla Åkesson
Freds- och utvecklingsstudier

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
1. Introduktion	5
2. Bakgrund – Projektet Samhällsorientering på Hemspråk.....	6
3. Resultat, bedömningar och slutsatser	9
Effektivitet.....	11
Påverkan	13
Relevans	18
Hållbarhet	19
Social investering	20
4. Lärdomar och rekommendationer	24
Bilaga 1. Innehåll Samhällsorientering	28
Bilaga 2. Statistik	29
Bilaga 3. Antal flyktingar för kommunplacering	30
Bilaga 4. Kontaktade personer	31
Bilaga 5. Konsulterad litteratur	32

Sammanfattning

Denna rapport är en redovisning av en utvärdering av projektet *Samhällsorientering på Hemspråk*, som har genomförts under perioden september 2012 till juni 2014 i kommunerna Ronneby, Olofström, Karlskrona, Sölvesborg och Tingsryd under ledning av utbildningsförvaltningen i Ronneby kommun. Projektet har anställt och utbildat tolv samhällskommunikatörer för att i regional samverkan bedriva samhällsorientering på modersmål för nyanlända kommunplacerade flyktingar.

Enligt lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare från 2010 ska nyanlända erbjudas samhällsorientering och denna ska i möjligaste mån bedrivas på modersmålet. Tanken med samhällsorienteringen är att den ska underlätta för de nyanlända att etablera sig på arbetsmarknaden och i samhället. Samhällsorienteringen ska ge en grundläggande förståelse för det svenska samhället och en grund för fortsatt kunskapsinhämtande.

Samhällskommunikatörerna, sex kvinnor och sex män, är personer med utländsk bakgrund, med lång erfarenhet från Sverige och god kunskap i svenska, med samma modersmål och kulturella bakgrund som majoriteten av de nyanlända som har rätt att delta i den samhällsorientering som kommunen anordnar.

Projektet har från början styrts av en medveten jämställdhetstanke. Från att lika många kvinnor som män arbetar som samhällskommunikatörer, via utbildning i jämställdhet till att alla åtta teman inom samhällsorienteringen genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv.

Under projektets gång har samhällskommunikatörernas uppgift utvidgats till att omfatta inte bara samhällsorientering utan också hälsoinformation, boendeinformation, så kallad bo-skola, och studiehandledning för elever med utländsk bakgrund.

Resultat

Vid en bedömning av effekten av de insatser som har gjorts inom projektets ram är den samstämmiga uppfattningen från alla intressenter att kvalitén på samhällsorienteringen har förbättrats. Projektets insatser har medverkat till en förbättring av samhällsorienteringen till nyanlända. Deltagarna i samhällsorientering har fått stärkt självförtroende och ökad social styrka vilket ökar deras möjlighet att påverka sin integrering och etablering i det svenska samhället. Samhällskommunikatörerna beskrivs av deltagare och andra aktörer inom integrationsarbetet som en bro, som bygger förbindelser mellan nyanlända och det svenska samhället.

Kombinationen av samhällsorientering och studiehandledning har gett viktiga synergieffekter. Samhällskommunikatörerna har genom sin roll inom dessa uppgifter hjälpt såväl föräldrar som skola till ökad förståelse för samspelet mellan familjen och barnens situation och behov. Lärare och föräldrar pekar på den positiva effekt som det triangulära förhållande som samhällskommunikatörerna har till de nyanlända, deras barn och skolan har och hur de ser detta som viktigt för att underlätta integration.

Samhällsorienteringen stärker kvinnornas sociala styrka och påskyndar en process mot större jämställdhet inom familjen. De kvinnliga samhällskommunikatörerna har blivit en förebild för

många kvinnliga deltagare i samhällsorientering och för flickor i skolan som får studiehandledning.

Behovet av samhällsorientering är stort och det är svårt att hinna med alla teman som ska gås igenom på de 60 timmar som avsatts till samhällsorientering. Nyanlända flyktingar som deltar i samhällsorienteringen ger också uttryck för att de skulle vilja ha mer samhällsorientering än vad de har möjlighet att få för närvarande. Även samhällskommunikatörerna menar att det skulle behövas mer tid för samhällsorienteringen. De skulle också vilja fördjupa och vidare utveckla de teman som tas upp i samhällsorienteringen.

Det är angeläget att finna former för att kunna ge också andra grupper av nyanlända, inte bara kommunplacerade, rätt att delta i samhällsorientering. En risk finns för att motsättningar skapas mellan de nyanlända som omfattas av etableringsreformen med rätt till samhällsorientering och de som inte omfattas. Samhällskommunikatörerna har erfarenhet av att nyanlända kommer och ber om att få vara med på samhällsorientering. Även om de inte är berättigade till att delta ber de om att i alla fall få sitta med och lyssna. De har hört sina landsmän och andra nyanlända berätta om positiva erfarenheter de har av samhällsorienteringen.

Projektet har övergått i ordinarie verksamhet och Ronneby kommun har ingått avtal med kommunerna Olofström, Karlskrona, Sölvesborg, Karlshamn och Tingsryd om fortsatt samarbete kring samhällsorientering. Ett samarbetsavtal har också upprättats med Landstinget Blekinge om fortsatt hälsoinformation för nyanlända invandrare. Ronnebyhus har visat intresse för fortsatt samarbete kring boendeinformation för nyanlända. Utbildningsförvaltningen i Ronneby Kommun kommer att fortsätta engagera samhällskommunikatörerna i studiehandledning på hemspråk för skolbarn med utländsk bakgrund.

1. Introduktion

Den här rapporten är en redovisning av en kontinuerlig och deltagande utvärdering av projektet Samhällsorientering på Hemspråk under Ronneby Kommuns ägarskap. Utvärderingen har genomförts av Gunilla Åkesson, Institutionen för samhällsstudier, Freds- och utvecklingsstudier på Linnéuniversitetet, på uppdrag av Ronneby Kommun.

Utvärderingen har genomförts kontinuerligt under perioden februari 2013 till juni 2014 i samverkan med magisterprogrammet i freds- och utvecklingsarbete vid Linnéuniversitetet. Studenter inom magisterprogrammet har genomfört två fältstudier i anslutning till projektet, dels en förstudie i form av en begränsad "base-line" av projektet i februari – mars 2013, dels en uppföljning av projektet, som fokuserar på deltagarnas perspektiv, i februari – mars 2014.

Kontinuerlig feedback har presenterats till projektet, dels genom rapporterna från studenternas fältstudier tillsammans med muntliga redovisningar, dels genom utvärderarens återkommande kontakt med projektet. Förundersökning, uppföljning och evaluering har presenterats efter hand och tjänat som bidrag till utveckling av pågående projekt och förberedelse av dess övergång i ordinarie verksamhet.

Intervjuer har genomförts individuellt och i grupp med tidigare och nuvarande deltagare i samhällsorientering, med samhällskommunikatörerna och med andra aktörer inom projektet och i andra samhällsfunktioner av betydelse för projektet.

Utvärderingen kan betraktas både som en traditionell utvärdering med användning av utvärderingskriterier såsom effektivitet, effekt, relevans och hållbarhet och som en användarorienterad utvärdering, där målgruppernas och primära intressenters perspektiv har getts företräde.

Rapporten är uppdelad i fyra kapitel. Först kommer en allmän introduktion av utvärderingen. Sedan följer ett bakgrundskapitel med en beskrivning av projektet *Samhällsorientering på hemspråk*. Kapitel tre presenterar bedömningar och slutsatser utifrån insamlade data och tillämpade utvärderingskriterier. Följande kapitel redovisar lärdomar av projektet, som man kan bygga vidare på för framtida verksamhet, tillsammans med några sammanfattande rekommendationer.

Avslutningsvis vill jag också rikta ett stort tack till alla som på olika sätt har bidragit med information och underlag till denna rapport.

2. Bakgrund – Projektet Samhällsorientering på Hemspråk

Ronneby kommun har under perioden januari 2013 till juni 2014 bedrivit projektet *Samhällsorientering på hemspråk*. Ansvar för projektet har legat under utbildningsförvaltningen med projektledning hos avdelningen för vuxenutbildning. Projektet har anställt och utbildat tolv samhällskommunikatörer för att i regional samverkan bedriva samhällsorientering på modersmål för nyanlända flyktingar. Projektet har en styrgrupp med representanter från deltagande kommuner.

Samhällsorientering ingår i det övergripande arbetet med nyanländas etablering i Sverige som regleras av Lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända flyktingar, den så kallade etableringsreformen¹. Arbetsförmedlingen är enligt etableringsreformen ansvarig samordnare för etableringsinsatserna och är den myndighet som upprättar etableringsplan för nyanlända. Tidigare omfattade regler om etableringsplan alla nyanlända med uppehållstillstånd, men från och med april 2014 bara nyanlända som fått kommunplacering. Etableringsinsatserna pågår under två år på heltid och under den tiden får deltagarna etableringsersättning. När etableringsplanen är upprättad anmäler Arbetsförmedlingen de nyanlända till samhällsorientering. Deltagande i samhällsorientering är obligatorisk aktivitet i etableringsplanen.

Enligt etableringsreformen och förordningen om samhällsorientering från 2010² ska nyanlända flyktingar som är kommunplacerade, deras anhöriga, samt kvotflyktingar, erbjudas minst 60 timmars samhällsorientering och denna ska ”i möjligaste mån bedrivas på modersmålet”³. I maj 2013 kom ytterligare en lag som säger att även nyanlända utomeuropeiska invandrare med uppehållstillstånd på grund av anknytning ska erbjudas samhällsorientering⁴.

Tanken med samhällsorienteringen är att den ska underlätta för de nyanlända att etablera sig på arbetsmarknaden och i samhället. Samhällsorienteringen ska ge en grundläggande förståelse för det svenska samhället och en grund för fortsatt kunskapsinhämtande⁵. Grundläggande läromedel som används är materialet ”Om Sverige”⁶ som är utformat specifikt för samhällsorientering och finns på ett flertal språk (Se bilaga 1).

Samhällsorienteringen ska enligt förordningen ”kunna kombineras med arbete, studier och andra aktiviteter för att underlätta och påskynda etableringen i arbetslivet”⁷. Inom projektet har deltagarna fått samhällsorientering tre timmar per vecka i sammanlagt 60 timmar. Undervisningen i samhällsorientering har pågått under samma tidsperiod som de nyanlända deltagit i Svenska för Invandrare, SFI och i andra aktiviteter de påbörjat enligt sina respektive etableringsplaner.

Det är kommunerna som har ansvaret för att organisera utbildning i samhällsorientering. Samhällsorientering ska erbjudas nyanlända så fort som möjligt efter det att Arbetsförmedlingen upprättat en etableringsplan.

¹ SFS (2010:197) Lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare

² SFS (2010:1138) Förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare

³ Ibid

⁴ SFS (2013:156) Lag om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare

⁵ Projektplan 2012-12-06, samhällsorientering på hemspråk

⁶ SFS (2010:1138) Förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare

⁷ Ibid

Samhällskommunikatörerna, sex kvinnor och sex män, är personer med utländsk bakgrund, med lång erfarenhet från Sverige och god kunskap i svenska, med samma modersmål och kulturella bakgrund som majoriteten av de nyanlända som har rätt att delta i den samhällsorientering som kommunen anordnar. De tolv samhällskommunikatörer som utbildats inom ramen för projektet talar arabiska, serbiska, kroatiska, bosniska, tigrinja/amarinja, somaliska, dari/persiska/pashto och kurdiska. Utöver dessa språk talar flera av dem också andra språk. Sammantaget behärskar de tretton olika språk som de kan undervisa på.

Målsättningen med projektet har varit att stärka regional samverkan vad avser uppbyggnad och utvecklande av samhällsorientering på hemspråk. Organisatoriskt avstamp till idén för projektet togs i nätverket kallat ”Gränslöst”, ett nätverk som redan tidigare fanns mellan rektorer för vuxenutbildningarna i Blekinge län och Tingsryd. I Ronneby, Karlskrona, Olofström och Tingsryd var vuxenutbildningen redan ansvarig för samhällsorientering för nyanlända flyktingar.

Innan projektet samhällsorientering på hemspråk inleddes bedrevs samhällsorientering på svenska med hjälp av tolkar i de för projektet aktuella kommunerna. Enligt projektplanen är det både svårt och kostsamt att för varje enskild kommun organisera och erbjuda samhällsorientering på de nyanländas modersmål. Inom ramen för projektet har därför samhällskommunikatörerna arbetat med att ge samhällsorientering till nyanlända förutom i Ronneby kommun även i kommunerna Olofström, Karlskrona, Sölvesborg och Tingsryd. Samhällskommunikatörerna arbetar ambulerande i deltagande kommuner.

Målsättningen med projektet var ursprungligen att samhällskommunikatörerna skulle fokusera enbart på att bedriva samhällsorientering. Men under projektets gång har samhällskommunikatörernas uppgift utvidgats till att omfatta också hälsoinformation om 20 timmar, boendeinformation, så kallad bo-skola, och studiehandledning för elever med utländsk bakgrund. Studiehandledningen ges utifrån behov som bedöms av skolan. I begränsad omfattning har samhällskommunikatörerna vid behov ibland tolkat, arbetat med översättning och uppdatering av utbildningsmaterial och stöttat utbildningsinsatser i samhällsinformation i frivilligorganisationer som arbetar med nyanlända flyktingar.

Samhällskommunikatörernas utbildning i samhällsorientering har kompletterats med utbildning i hälso- och jämställdhetsfrågor och de har alla på sin fritid utbildat sig till legitimerade tolkar.

Projektet har från början styrts av en medveten jämställdhetstanke. Från rekrytering av lika många kvinnor som män, via utbildning i jämställdhet till att alla åtta teman inom samhällsorienteringen genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv. Att låta de nyanlända möta såväl kvinnor som män i rollen av lärare och vägledare är också ett medvetet ställningstagande från projektet. Avsikten är att redan i samhällsorienteringen få med jämställdhetsfrågan genom att låta kvinnor och män vara representerade på ett jämställt sätt i rollen som samhällskommunikatör.

Ronneby kommun har genom projektet erbjudit samhällsorientering till övriga kommuner mot en fast ersättning per deltagare. I övrigt har projektet finansierats av Ronneby kommun med stöd från EU⁸ och Länsstyrelsen Blekinge, från Arbetsförmedlingen i form av aktivitetsstöd

⁸ Europeiska flyktingfonden

till kommunikatörerna under deras utbildning och senare delfinansiering av sju av dem, i form av anställningsstöd, från försäljning av utbildning till Landstinget i Blekinge län och till Bostadsbolaget Ronnebyhus. Länsstyrelsen i Blekinge län har finansierat den jämställdhetsutbildning som samhällskommunikatörerna fått del av.

Förväntade resultat efter avslutat projekt⁹

- Projektet övergår i ordinarie verksamhet där samhällskommunikatörer arbetar ambulerande i deltagande kommuner.
- Samtliga nyanlända ur de sex vanligaste språkgrupperna i de deltagande kommunerna får sin samhällsorientering på hemspråk av samhällskommunikatörer.
- Det finns tolv utbildade samhällskommunikatörer ur de sex vanligaste språkgrupperna som finns representerade bland de nyanlända i Blekinge.
- Det finns minst sex anställda samhällskommunikatörer ur de vanligaste språkgrupperna som finns representerade bland de nyanlända i Blekinge.
- Det finns en fortsatt och stärkt regional samverkan för samhällskommunikation till nyanlända flyktingar.
- Samhällsorientering sker på ett mer kostnadseffektivt sätt än idag (än innan projektet)

Kortfattat är det så att projektet *Samhällsorientering på hemspråk* har pågått under 21 månader. Tolv samhällskommunikatörer har anställts och utbildats inom projektets ram och de bedriver nu ambulerande samhällsorientering på hemspråk för nyanlända kommunplacerade flyktingar i Blekinge läns olika kommuner och i Tingsryds kommun i Kronobergs län. Verksamheten som inleddes i projektform är nu införlivad i ordinarie kommunal verksamhet under Ronneby kommuns ledning.

⁹ Projektplan 2012-12-06, samhällsorientering på hemspråk

3. Resultat, bedömningar och slutsatser

I det här kapitlet ges först en allmän inledning till resultatpresentationen. Sedan presenteras bedömningar och slutsatser utifrån insamlade data och tillämpade utvärderingskriterier. Presentationen tar sin utgångspunkt i framför allt fyra kriterier, som använts för att utvärdera projektet. Det är kriterierna effektivitet, påverkan, relevans och hållbarhet.

Effektivitet handlar om till hur stor del projektet har uppnått förväntade resultat. Påverkan handlar i sin tur om och på vilket sätt projektets aktiviteter har lett till förändringar för projektets deltagare. Bedömningen av relevans ger oss en bild av i vilken utsträckning projektet svarar mot målgruppens behov. Projektets hållbarhet bedöms utifrån dess verksamhets möjligheter att fortsätta utan speciellt projektstöd.

Ett resonemang förs också kring projektets bidrag till att öka social styrka och förmåga hos nyanlända flyktingar.

Inledning resultatpresentation

En förutsättning för att alla nyanlända ur de sex vanligaste språkgrupperna i de deltagande kommunerna ska kunna få sin samhällsorientering på hemspråk är att det finns samhällskommunikatörer tillgängliga för att undervisa på dessa språk. Projektet har uppfyllt detta krav och mål.

Antalet nyanlända per språkgrupp varierar utifrån den globala konfliktsituationen. För närvarande dominerar flyktingströmmen av de som talar arabiska eller dari/persiska/pashto. Andra förekommande språk bland nyanlända flyktingar är bosniska, kroatiska och serbiska (BKS), somaliska, kurdiska och tigrinja/amarinja. Det är på denna situation projektet baserat sin rekrytering och utbildning av samhällskommunikatörer.

Bland de tolv samhällskommunikatörer som utbildats inom projektets ram fördelar sig modersmålen på följande sätt:

Språk	Arabiska	Persiska	Somaliska	Kurdiska	BKS	Tigrinja
Antal SK	3	3	2	1	2	1

Ett av projektets delmål var att genomföra 60 timmars samhällsorientering till 150 deltagare under 12 månader. Många fler nyanlända har fått möjlighet att delta. Enligt projektets statistik har 354 nyanlända, varav 205 män och 149 kvinnor, erbjudits samhällsorientering på hemspråk under 12 månader 2013-04-01 – 2014-04-01 (se bilaga 2).

Enligt avtal med Migrationsverket förväntas kommunerna som omfattas av projektet ta emot cirka 295 – 315 nyanlända flyktingar årligen för kommunplacering (se bilaga 3). Samhällsorienteringen har erbjudits till de som kommit under projektperioden, men även till dem som kommit tidigare och som omfattas av etableringsplan, men ännu inte fått del av samhällsorientering.

Som nämnts ovan varierar antalet nyanlända per språkgrupp och därmed också fördelningen av deltagare i samhällsorientering mellan samhällskommunikatörerna. Men oavsett hur många eller få nyanlända som finns representerade inom respektive språkgrupp är de alla lika beroende av samhällsorientering på hemspråk. Detta gör det nödvändigt att upprätthålla en

permanent tillgång på samhällsorientering på de olika hemspråken. Detta kräver i sin tur samhällskommunikatörer som finns tillgängliga permanent, om det ska vara möjligt att erbjuda alla nyanlända samhällsorientering i samklang med planering enligt etableringsreformen och utan alltför lång fördröjning.

I det här avseendet är det av stor betydelse att en relevant och effektiv struktur och organisation byggs upp för samhällsorientering på hemspråk. Anställningsförhållanden som bygger på att samhällskommunikatörerna ska vara timanställda och beroende av olika uppdrag hos olika arbetsgivare skapar en osäkerhet i planeringen av verksamheten. Det tvingar ofta fram ad hoc lösningar med kort planering och risk för kollisioner mellan olika uppdrag och behov. Detta kan innebära en osäkerhet i systemet som leder till svårigheter att bygga en tillfredsställande permanent verksamhet.

I det här sammanhanget är också betydelsen av trygga anställningsförhållanden för att kunna erbjuda en engagerad och gedigen arbetsinsats en viktig aspekt att ta hänsyn till. Samhällskommunikatörerna har en krävande uppgift, de går in med ett stort engagemang och bjuder mycket på sig själva i sin kontakt med de nyanlända. Det finns många bevis på hur samhällskommunikatörerna inte bara undervisat i samhällsorientering, men också rent konkret hjälpt de nyanlända i deras ansträngningar till integrering.

Behovet av samhällsorientering i de kommuner som deltar i samarbetet motsvarar inte en heltidstjänst för var och en av de 12 utbildade samhällskommunikatörerna. Vid inledningen av projektet klarade samhällskommunikatörerna av att tillfredsställa behovet av samhällsorientering på ungefär en tredjedel av sin totala arbetstid. Därför är det av stor betydelse att deras kompetens tas till vara också för andra uppgifter. Samtidigt har behovet av arbetsinsats för samhällsorientering ökat under projektets gång och den kommer att öka ytterligare. Detta som en följd av att fler kommuner kommer att ingå i samarbetet och att fler kategorier och språkgrupper av nyanlända flyktingar ska få rätt till samhällsorientering på hemspråk.

Kommunerna har skyldighet att erbjuda studiehundledning på hemspråk till skolbarn med svenska som andraspråk. Här har samhällskommunikatörerna gått in och tagit sig an en angelägen uppgift. Behovet av studiehundledning är omfattande och skolorna önskar mer stöd från samhällskommunikatörerna än vad som för närvarande kan erbjudas.

Samhällskommunikatörernas roll som studiehundledare bidrar också till positiva effekter på samhällsorienteringen och vice versa. Att ha rollen både som samhällskommunikatör och studiehundledare på hemspråk och att träffa såväl föräldrar som barn, ger samhällskommunikatörer en fördjupad insikt i de nyanländas problematik och behov. En förståelse skapas för hela familjesituationen. Detta kan ge värdefulla bidrag till skolans möjligheter att möta de nyanlända barnens situation och få en ökad förståelse för deras behov. Uppgiften att ge studiehundledning på hemspråk har visat sig vara en värdefull kombination med samhällsorientering och ger positiva synergieffekter som nämnts ovan.

Effektivitet

Effektivitet förhåller sig till i vilken utsträckning projektet har nått sina uppsatta mål, som en följd av implementering av planerade aktiviteter. Alltså:

- 1) om projektet har levererat vad det har utlovat att leverera,
- 2) vilken effekt man kan se av genomförandet av projektets aktiviteter.

1) Projektet har levererat vad man har lovat att leverera

Projektmålen har uppfyllts och förväntade resultat har uppnåtts. Projektet har övergått i ordinarie verksamhet och en förberedelse av en ny organisationsplan pågår. Alla de tolv samhällskommunikatörerna är i första hand anställda fram till december 2014. Planering pågår för fortsatt anställning av samhällskommunikatörerna under ansvar av utbildningsförvaltningen i Ronneby kommun. Arbetsförmedlingen förväntas fortsätta med anställningsstöd till några av samhällskommunikatörerna vid fortsatt anställning inom Ronneby kommun.

Ronneby kommun har ingått avtal med kommunerna Olofström, Karlskrona, Sölvesborg, Karlshamn och Tingsryd om fortsatt samarbete kring samhällsorientering. Ett samarbetsavtal har också upprättats med Landstinget Blekinge om fortsatt hälsoinformation för nyanlända invandrare. Aktuella samarbetsavtal för samhällsorientering och hälsoinformation är giltiga för perioden 1 april 2014 till 31 mars 2015 med möjlighet till förlängning ett år om samtliga parter är överens. Ronnebyhus har visat intresse för fortsatt samarbete kring boendeinformation för nyanlända.

Utbildningsförvaltningen i Ronneby Kommun avser att fortsätta engagera samhällskommunikatörerna i studiehandledning på hemspråk för skolbarn med utländsk bakgrund.

2) Projektet har uppnått önskade effekter och förbättrad kvalitet

Vid en bedömning av effekten av de insatser som har gjorts inom projektets ram är den samstämmiga uppfattningen från alla intressenter att kvalitén på samhällsorienteringen har förbättrats. Projektets insatser har medverkat till en förbättring av samhällsorienteringen till nyanlända. Det pågår också en kontinuerlig förbättring baserad på intern uppföljning och gjorda erfarenheter av projektet.

- a) Att samhällsorienteringen ges på hemspråk underlättar för deltagarna att ta till sig informationen i en accepterande och stimulerande inlärningsmiljö. När orienteringen tidigare gavs på svenska med tolk upplevdes undervisningssituationen ofta som kaotisk och stressig. Med tolkning till flera språk samtidigt i klassrummet var risken stor för störande moment i undervisningen och fragmentering i förståelse av informationen. Ofta bedrevs undervisningen med tolkar i stora grupper med många deltagare. När undervisningen bedrivs på hemspråk är grupperna ofta mindre och varje grupp har sin lärare. I mindre grupper känner sig deltagarna tryggare och har lättare för att aktivt delta och ställa frågor.

- b) Samhällsorienteringen ges nu av samhällskommunikatörer med samma modersmål som de nyanlända. De har gemensamma erfarenheter. Samhällskommunikatörerna har en kunskap om såväl de nyanländas bakgrund som kultur. Detta i kombination med samhällskommunikatörernas goda kunskaper i svenska och om det svenska samhället, skapar förutsättningar för en förbättrad inlärningsituation för de nyanlända. Samhällskommunikatörerna har också lyckats förmedla till deltagarna att man kan integreras i svenska samhället utan att behöva ge upp sin egen kultur. Motivation till att lära, förstå och ta till sig nya kunskaper och perspektiv har ökat.
- c) Hälsoinformationen har varit till stor hjälp för de nyanlända. De har fått information om vart de kan vända sig vid sjukdomsrelaterade problem som berör dem själva eller deras barn. Speciellt information som rör barnen och barnhälsovård uppskattas mycket. Ofta lider de nyanlända av såväl fysiska som psykiska medicinska problem men vet inte vem de kan vända sig till för att få hjälp. Hälsoproblem leder ofta till koncentrationssvårigheter eller att de inte kan delta i undervisning eller andra etableringsaktiviteter, men även till svårigheter att delta i samhällslivet. I hälsoinformationen får de också allmänna hälsoråd och information om riskerna med missbruk av alkohol och droger. Under timmarna med hälsoinformation ges ofta också möjlighet att diskutera och ventilera olika hälsorelaterade frågor. Hälsoinformationen har bidragit till ett mer regelbundet deltagande i etableringsaktiviteter.
- d) Deltagare i såväl samhällsorienteringen som i studiehandledningen beskriver samhällskommunikatörerna som en bro, som bygger förbindelser mellan nyanlända och det svenska samhället.
- e) Effekter av att samhällsorientering ges på hemspråk av samhällskommunikatörer med samma bakgrund som de nyanlända har blivit större än förväntat. Ett exempel på detta är det stora förtroende deltagarna uttrycker för samhällskommunikatörerna och därför deltar de mer aktivt och med större intresse. Ett annat exempel är att de nyanlända ställer större krav på samhällskommunikatörerna än förutsett. Detta kan uppfattas både som positivt och väldigt utmanande, men de facto är det en effekt av projektets uppsatta mål och insatser.

I någon mån kan man kanske säga att även externa faktorer såsom etableringsreformen har påverkat effektiviteten. Reformen förändrade villkoren för organiserandet av samhällsorientering och därmed kraven på hur den skulle kunna organiseras för att bli så effektiv som möjligt. Antalet timmar samhällsorientering avgränsades till 60 och ansvaret för samordning av nyanländas integrering flyttades från kommunen över till Arbetsförmedlingen.

En annan viktig aspekt i reformen som påverkar är att den föreskriver att samhällsorienteringen i möjligaste mån ska bedrivas på modersmålet.

Påverkan

I det följande handlar det om den påverkan som projektet har haft på målgruppernas situation, d.v.s. hur projektdeltagarnas situation har förändrats. I första hand avser detta nyanlända flyktingar, men även samhällskommunikatörerna. Båda grupperna är att betrakta som deltagare i projektet.

För att fördjupa lärdomar av projektet kan det vara till hjälp att försöka identifiera såväl förutsedda som oförutsedda effekter och utmaningar i projektet. I kortform kan det illustreras som i tabellen nedan.

<p>Förutsedda effekter</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ökad social styrka - Snabbare och engagerad inläring - Byggt förtroende - Effektivare tidsanvändning - Ökad jämställdhet - Hälsoinformation positiv vägledning 	<p>Oförutsedda effekter</p> <ul style="list-style-type: none"> - Föräldrar-barn-skola relation stärkt - Ökad tillhörighet och respekt - Ökat jämställt deltagande i SO - Minskar hämningar och motstånd - Sammanhållning ökat - Mer motivation att lära svenska
<p>Förutsedda utmaningar</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hög/låg sysselsättningsgrad - Mindre/större behov av SO - Svårt samordna aktiviteter - Samverkan med regionens alla kommuner 	<p>Oförutsedda utmaningar</p> <ul style="list-style-type: none"> - Förväntningar och krav - Brist på tid - Svårt samordna aktiviteter - Oro hos en del föräldrar - Motsättningar mellan nyanlända

Förutsedda effekter

- Deltagarna har fått stärkt självförtroende och ökad social styrka vilket ökar deras möjlighet att påverka sin integrering. Bland annat har det underlättat för de nyanlända att skapa kontakter med olika sociala nätverk i sin omgivning och att få större tillgång till samhället;

- Undervisning på hemspråk har underlättat snabbare och mer engagerad inläring.

- Samhällskommunikatörernas bakgrund och erfarenhet har byggt förtroende för samhällsorienteringen och dess syfte bland deltagarna.

- Att deltagarna inte behöva resa långa sträckor till samhällsorienteringen har gett mer tid åt studier, praktik och familjeliv.

- Information om kvinnors och mäns lika rättigheter har resulterat i gradvis ökad jämställdhet och förändrat synsätt inom familjen.

- Hälsoinformationen har mottagits mycket positivt av nyanlända och de menar att de fått mycket hjälp genom denna information.

Oförutsedda effekter

- Samhällskommunikatörernas trefaldiga – *triangulära* - förhållande till de nyanlända, deras barn och skolan har medverkat till att skapa tillit och förtroende. Detta stöd upplevs av såväl deltagare som andra aktörer som ett viktigt redskap i integrerings-processen och barnen lyckas bättre i skolan.

- Deltagare känner ökad tillhörighet, respekt och acceptans. De menar att de fått ett erkännande genom att deras eget modersmål används i undervisningen.

- Undervisning på hemspråk minskar deltagarnas hämningar och motstånd, ger en följsamhet i inläringen och underlättar en förståelse av undervisningens teman utifrån en lokal kontext.

- En samhällskommunikatör uttryckte det som att ju mer de nyanlända deltar i samhällsorienteringen desto närmare kommer de samhället och undgår att ”gå vilse”. Samhällsorienteringen gör dem tryggare och efterhand förmår de lösa allt fler problem själva.

- Motivationen till att lära sig svenska har ökat. SFI lärare har också erfarenhet av att de nyanlända har lättare för att lära sig svenska, för att ta till sig undervisningen, efter det att de har deltagit i samhällsorientering på sitt modersmål.

- Sammanhållning har skapats mellan deltagare från olika länder och kulturer, i olika ålder och med olika skolbakgrund, men som talar samma språk.

- Förutfattade meningar om varandra bland deltagare har modifierats och ersatts med mer korrekta föreställningar.

- Kvinnor och män deltar i undervisningen på ett mer jämställt sätt som ett resultat av användandet av hemspråk.

- Frågor som rör jämställdhet finns ständigt närvarande såväl i själva undervisningens innehåll som i deltagarnas tankar och beteende i klassrummet. Vid samtal med deltagare framkom att samhällsorienteringen stärker framför allt kvinnornas sociala styrka, eller att i den alla fall påskyndar en process mot större jämställdhet inom familjen. De kvinnliga samhällskommunikatörerna har blivit en förebild för många kvinnliga deltagare i samhällsorienteringen och för flickor som får studiehandledning.

Deltagare berättar att de blivit medvetna om jämställdhetens betydelse för demokrati och harmoni i samhället. Denna positiva effekt av projektets insatser var om inte helt oförutsedd, i alla fall inte uttryckligen förväntad.

- Samhällskommunikatörernas uppgift inom studiehandledning på hemspråk har stärkt barnens situation. Speciellt har situationen förändrats för barn i familjer som kommer från traditioner med auktoritärt synsätt och diskriminering av flickor. Genom stödet som kommunikatorerna ger till föräldrar och barn genom samhällsorienteringen och studiehandledningen sammantaget, möts såväl föräldrarnas som barnens funderingar kring och syn på jämställdhet. Detta är också en positiv effekt av projektet som inte var självklart given eller väntad.

- Nyanlända flyktingar i Ronneby kommun har erbjudits boinformation i samband med att de deltagit i samhällsorienteringen. I denna s.k. "boskola" har deltagarna fått information om och möjligheter att diskutera såväl praktiska som mer administrativa aspekter av sitt boende. Samhällskommunikatörerna har också vid olika tillfällen kunnat bistå i kontakten mellan bostadsbolaget Ronnebyhus och hyresgäster som är nyanlända flyktingar. Speciellt i situationer då behov funnits av klargörande för att undvika missförstånd och konflikter i bostadsområdet. Detta stöd från samhällskommunikatörerna har skapat en förbättrad boendemiljö för de nyanlända.

- Samhällskommunikatörernas olika uppgifter, inklusive studiehandledning, har skapat förutsättningar för tryggare anställningsförhållanden för dem, men också en säkrare grund för aktuella myndigheters planering av de aktiviteter som lagenligt måste erbjudas nyanlända, vuxna såväl som skolbarn.

- Projektet har lett till att befintliga mänskliga resurser har tagits bättre till vara i och med att de utbildade samhällskommunikatörernas kulturella och språkliga kapacitet nu används för att svara mot direkta behov i samhället. Samhällskommunikatörernas kompetens och förmåga svarar väl mot de nyanländas behov. På detta sätt blir Arbetsförmedlingens rekrytering av samhällskommunikatörerna ett viktigt bidrag till projektets genomförande.

- Projektet har bidragit till att öka kunskap och därmed kompetens om samhällsorientering hos ansvariga myndigheter inom kommun, landsting och arbetsförmedlingen.

- Samtidigt som det har funnits vissa samordningsproblem mellan de olika aktiviteter de nyanlända deltar i, har projektet bidragit till att etablera goda kontakter mellan samhällsorientering, SFI och Arbetsförmedlingen.

Förutsedda utmaningar

- Olika sysselsättningsgrad i samhällsorientering för samhällskommunikatörer om antal nyanlända inom vissa språkgrupper inte överensstämmer med plan.

- Mindre behov av samhällsorientering inom vissa språkgrupper p.g.a. färre nyanlända flyktingar än förväntat från just dessa grupper. Samtidigt fler nyanlända från andra språkgrupper vilket leder till större behov av utbildade samhällskommunikatörer med dessa modersmål.

- Behovet av samhällsorientering är stort och det är svårt att hinna med alla teman som ska gås igenom på de 60 timmar som avsatts till samhällsorientering. Nyanlända flyktingar som deltar i samhällsorienteringen ger också uttryck för att de skulle vilja ha mer samhällsorientering än vad de har möjlighet att få för närvarande.

- Intagningen till samhällsorienteringen är rullande. Detta för att de nyanlända inte ska behöva vänta för länge innan de kan börja samhällsorienteringen. Undervisningen i samhällsorientering följer de åtta teman som finns i materialet "Om Sverige" och temana kan delvis studeras oberoende av varandra. Därför kan en deltagare komma in i tema 3 och fortsätta därifrån fram till att fått del av hela materialet. Detta ställer dock stora krav på samhällskommunikatörerna, som måste ha en beredskap för att kunna ta emot nya deltagare under kursens gång. Eftersom avsikten med att tillämpa detta system är att korta väntetiden

för de nyanlända är det en situation som måste accepteras och hanteras på bästa sätt. Samhällskommunikatörerna har klarat detta på ett beundransvärt sätt.

- Svårigheter att samordna samhällsorientering, SFI, praktik och arbetsträning sett utifrån deltagarnas perspektiv.

- Samverkan med regionens alla kommuner. En viss risk bedömdes finnas inledningsvis för att alla kommuner i regionen inte skulle delta i samarbetet. Samtidigt bedömdes denna risk eller utmaning vara liten eftersom samhällsorientering med tolkar är kostnadskrävande och eftersom en del kommuner ännu inte påbörjat organiserad samhällsorientering.

Oförutsedda utmaningar

- Att deltagarna upplever en brist på tid på grund av deltagande i många olika aktiviteter inom etableringen, såsom samhällsorientering, SFI, praktik och andra arbetsmarknadsåtgärder och därmed svårigheter att svara upp till alla krav.

- Statistiken visar att fler män än kvinnor har deltagit i samhällsorienteringen inom projektet, 205 män och 149 kvinnor. En av anledningarna är att många nyanlända har små barn och det är kvinnorna som är föräldralediga. Det är ytterst få män som väljer att vara föräldralediga. Enligt Arbetsförmedlingen är 140 av de totalt 665 som är inskrivna i etableringsreformen i Blekinge län föräldralediga. Ungefär hälften av de inskrivna med etableringsplan är kommunplacerade och ska delta i samhällsorientering. Under föräldraledigheten gör de uppehåll i de aktiviteter de ska delta i enligt sin etableringsplan.

- Vissa samordningsproblem har ibland uppstått inte bara sett utifrån deltagarnas perspektiv utan också om man ser till samarbete och utbyte av information mellan berörda myndigheter och aktörer. Viss konkurrens mellan undervisningstillfällen i samhällsorienteringen och SFI har uppstått då dessa tillfällen sammanfallit tidsmässigt i någon av kommunerna. Detta kommer att undvikas i framtiden med hjälp av mer samordnad och övergripande planering.

- Utmaningar i form av alltför stora krav från deltagande nyanlända på samhällskommunikatörerna. De har stor beredskap för att ställa upp och hjälpa deltagarna på alla tänkbara sätt. Det har gett många positiva effekter för projektet, men har samtidigt i vissa fall skapat stora förväntningar på och ett starkt beroendeförhållande till kommunikatorerna.

- Som ett resultat av att samhällskommunikatörerna arbetar också med studiehundledning på hemspråk för elever med utländsk bakgrund, har de också upplevt tidsbrist. Behovet av studiehundledning för dessa elever är stort. Det är svårt för samhällskommunikatörerna att hinna med att handleda alla behövande elever i de större språkgrupperna, som t ex den arabisktalande gruppen. Detta skulle vi i någon mån kunna kalla en oförutsedd utmaning av projektets verksamhet.

- I studiehundledningen på hemspråk för elever har samhällskommunikatörerna märkt att barnen ibland har svårt både med sitt modersmål och svenskan. Ibland vill föräldrar att barnen ska lära sig framför allt svenska och uppmuntrar dem inte alls till att tala sitt modersmål. Samhällskommunikatörerna menar att det är angeläget att tala med föräldrarna om vikten av att barnen lär sig också sitt modersmål ordentligt.

- Samhällskommunikatörerna har i kontakten med nyanlända som deltar i SFI, som har ingen eller mycket låg utbildning, sett ett stort behov av studiehandledning på hemspråk också för SFI studeranden. Samma erfarenhet förmedlas också från Arbetsförmedlingen som gärna skulle se att extra stöd ges i form av studiehandledning på hemspråk för de nyanlända som inte har någon tidigare skolerfarenhet.

- Kvinnors och flickors frihet i svenska samhället har skapat oro hos en del föräldrar, både hos kvinnor och män.

- Som nämnts ovan har ökad sammanhållning byggts upp mellan deltagare med olika bakgrund och erfarenhet. Men problem har också uppstått när det funnits skillnader av olika slag mellan deltagarna. Ett exempel kan vara när en samhällskommunikatör är mycket yngre än deltagarna. Det har förekommit situationer där de äldre haft svårt att acceptera en ung samhällskommunikatör som lärare. Men genom att visa respekt för äldre menar samhällskommunikatörerna att det går bra och då har de också visats respekt tillbaka.

Olika grupper bland deltagarna kan också ha olika åsikter i olika frågor. Kanske kommer de från olika länder och olika kulturer även om de talar samma språk. Även de som kommer från samma land kan representera olika regioner med olika kultur. Ett ämne som ibland varit svårt att hantera är frågan om sexuellt likaberättigande. Många är inte vana vid att tala öppet om t ex homosexualitet, speciellt inte i grupper där både kvinnor och män är närvarande. Andra anser att man inte bör tala öppet om en sådan fråga. Men, samhällskommunikatörerna menar att med korrekt information sker förändringar i attityder kring frågan.

- Det finns en risk att motsättningar skapas mellan de nyanlända som omfattas av etableringsreformen med rätt till samhällsorientering och de som inte omfattas. Det finns exempel på nyanlända, som deltar i samhällsorientering, som bildat en förening för att ge stöd och information till asylsökande som inte har rätt att delta i samhällsorientering.

Relevans, betydelse

Med hjälp av detta kriterium visas på i vilken utsträckning projektet svarar mot målgruppens behov och prioriteringar och mot aktuella politiska riktlinjer i samhället.

- Projektet bedöms av alla inblandade aktörer i samhällsorienteringen vara av yttersta relevans för nyanlända flyktingar och för samhället. Nyanlända har stort behov av information om olika områden och frågor i det svenska samhället för att kunna påbörja sin integrering. Innehållet i samhällsorienteringen bedöms av alla deltagare som relevant och lämpligt. De tycker också att det är av avgörande betydelse att de har fått möjlighet att ta del av samhällsorienteringen på sitt modersmål.

- Att samhällsorienteringen ges av samhällskommunikatörer med egen erfarenhet av migration och av att vara flykting, menar deltagarna stärker relevansen av samhällsorienteringens innehåll.

- Att samhällskommunikatörerna är ambulerande menar deltagarna är en form som är väl anpassad till de nyanländas situation och behov.

- Projektet svarar mot nyanlända flyktingars behov likväl som mot den policy som finns uttryckt i etableringsreformen och andra myndighetsdirektiv. Nyanlända flyktingar ska så långt möjligt erbjudas samhällsorientering på sitt modersmål.

- Projektets verksamhet är en relevant lösning på det problem som finns och det behov som ska tillfredsställas enligt svensk lagstiftning.

- Projektets verksamhet kan lätt utvidgas till att omfatta fler kommuner med behov av samhällsorientering för nyanlända.

- Projektets struktur och uppbyggnad kan lätt integreras i befintlig kommunal verksamhet.

- Samordningen i detta fall förenklas av att ägarskapet till samhällsorienteringen ligger under utbildningsförvaltningen. Det underlättar ett helhetsperspektiv på de nyanländas situation där flera aspekter beaktas: samhällsorientering, barnens skolgång, hälsa och boende.

Hållbarhet

Projektets hållbarhet handlar om dess förutsättningar för att fortsätta Samhällsorientering på hemspråk efter det att speciellt projektstöd, såsom EU-stöd, upphör. Det handlar också om projektets positiva effekter kan beräknas bli bestående. Projektets organisatoriska uppbyggnad, typ och omfattning av verksamhet, som huvudsakligen styrs av lagenliga kommunala skyldigheter, har skapat förutsättningar för en långsiktig hållbarhet.

- Det finns ett kontinuerligt stort behov av samhällsorientering på hemspråk, som kommunerna är skyldiga att anordna, med en stor målgrupp bland nyanlända flyktingar. Målgruppen kommer dessutom att utökas då samhällsorientering kommer att ges också till immigranter och nyanlända som inte är flyktingar. Utöver samhällsorientering ska alla nyanlända erbjudas hälsoinformation. Ronnebyhus avser också att fortsätta erbjuda sina nyanlända hyresgäster boendeinformation.

- Behovet är stort av studiehundledning på hemspråk till skolbarn med utländsk bakgrund och kommunen har lagenlig skyldighet att finna former för att kunna erbjuda dessa barn detta stöd. Samhällskommunikatörerna gör en stor insats genom sitt arbete med studiehundledning. Än så länge erbjuder projektet studiehundledning endast i Ronneby kommun, men behovet är stort i alla kommuner där det finns nyanlända flyktingar och skolbarn med utländsk bakgrund.

- En viktig förutsättning för att samhällsorientering på hemspråk ska kunna fortsätta utan EU-stöd är att samhällskommunikatörernas tjänster består av olika uppgifter som fyller upp och bekostar delar av heltidstjänster. Behovet av samhällsorientering i respektive språkgrupp svarar inte mot 100% arbetstid. Denna problematik togs upp i projektplanens riskanalys. Där påpekas att enbart samhällsorienteringen kanske inte skulle komma att motsvara tillräcklig sysselsättning för alla samhällskommunikatörer. Om den situationen uppstår föreslås i riskanalysen att åtgärderna ska vara att föra dialog med andra kommuner om deras behov och att hitta likvärdiga uppgifter för samhällskommunikatörerna att komplettera med. Båda dessa åtgärder har vidtagits under projektets gång. På så vis har förbättrade förutsättningar för hållbarhet för verksamheten med samhällskommunikatörer skapats genom att:

- Utvidga samarbetet kring samhällsorientering med ett flertal grannkommuner;
- Samhällskommunikatörerna arbetar också med studiehundledning inom Ronneby kommun;
- Samhällskommunikatörerna anlitas av Landstinget Blekinge för att erbjuda hälsoinformation till alla som deltar i samhällsorientering;
- Samhällskommunikatörerna anlitas av Ronnebyhus för boendeinformation till nyanlända hyresgäster.

- Projektet är dessutom redan integrerat i befintlig verksamhet inom kommunen. Det pågår en diskussion inom Ronneby kommun kring en ny organisationsplan med ett förslag på en egen enhet för samhällskommunikatörernas verksamhet under utbildningsförvaltningens ansvar.

Projektets positiva effekter kan bedömas bli bestående, men omfattningen av dessa effekter är beroende av så många andra faktorer, både individuella och samhälleliga. Individen kan t ex inte ensam styra möjligheterna till att få ett arbete, men det har betydelse i vilken utsträckning individen har en social styrka och förmåga till att ta vara på och använda sig av de möjligheter som uppstår. Dessa perspektiv utvecklas ytterligare i nästa kapitel om social investering.

Social investering

I vilken utsträckning kostnaderna för projektet kan anses rimliga i förhållande till uppnådda resultat, förhålllet också till alternativa former för samhällsorientering på hemspråk, kan bedömas genom att se till vad som kallas kostnadseffektivitet. I det här fallet skulle man då jämföra projektets kostnader med alternativa kostnader enligt följande:

- Användning av tolkar i många olika språk;
- Organisering av samhällsorientering av och i varje enskild kommun;
- Nyanländas resor och svårigheter att följa alla aktiviteter de ska delta i;
- Samordning av timanställda att undervisa i samhällsorientering.

Någon sådan analys har inte gjorts i denna utvärdering.

Ett annat sätt att räkna är att se kostnader för samhällsorientering på samma sätt som andra investeringar – en social investering – som förväntas ge resultat på längre sikt och därmed också kunna skrivas av under flera år. Den sociala investeringen är alltså en investering för att skapa långsiktig social hållbarhet. Då skulle också kostnadseffektiviteten som resultat av insatsen framstå tydligare, genom att både kostnaden och det långsiktiga resultatet mäts och kan jämföras under flera år.

Målsättningen med investeringen är att övriga kostnader kring målgruppen ska minska, eller hållas konstant i förhållande till generellt ökade kostnader.

Samhällsorientering på hemspråk kan således ses som en form av social investering som hjälper till att stärka de nyanländas egen förmåga till att förbättra sin inkomst och sina levnadsvillkor på kort och lång sikt och därmed underlätta integrering, förebygga och minska konflikter i samhället.

Social styrka och förmåga

Ett annat sätt att beskriva detta är genom en modell som kallas ”(Dis)Empowerment model”¹⁰. Det är en modell som hjälper oss att förstå de resurser som kan stödja enskilda personer i att stärka sin sociala styrka och förmåga att påverka sina levnadsvillkor i positiv riktning.

Resurserna som nämns är följande: relevant information, delaktighet i organisationer och sociala nätverk, ekonomiska tillgångar, acceptabel boendemiljö, utbildning och färdigheter, utrustning för arbete och boende och tid. Alla dessa faktorer samverkar och påverkar varandra. Tillgång till dessa olika resurser gör det möjligt för individen att vinna ökad social styrka och förmåga.

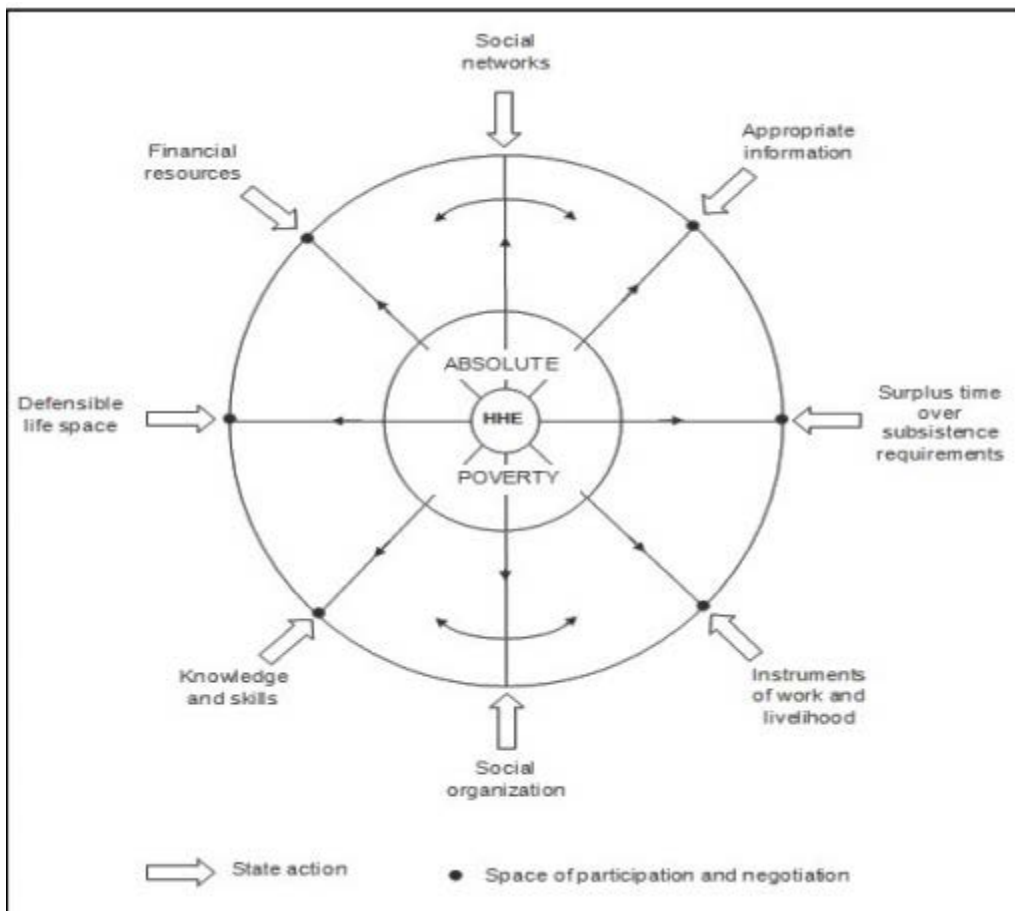
Samhällsorientering på hemspråk spelar en viktig roll för att nå tillgång till de olika resurser som presenteras i modellen.

Projektet samhällsorientering på hemspråk vilar på principen om språkets stora betydelse för att människor ska kunna tillgodogöra sig information och att kunna använda informationen på ett fruktbart sätt. För nyanlända handlar det om att ge dem möjligheten att få tillgång till

¹⁰ John Friedmann, 1992

samhällsorientering och information om Sverige på sitt eget modersmål. Förutom att detta möjliggör en mer korrekt förståelse av den information som förmedlas, ökar den generella inlärningsförmågan genom skapandet av en uppmuntrande och stödjande inlärningsmiljö. Den egna förmågan stimuleras då avstamp tas i och ny kunskap integreras i den erfarenhet och kunskap individen redan bär med sig. Denna process görs till stor del möjlig genom att samhällskommunikatörerna genom sin egen bakgrund känner till och kan referera till deltagarnas kulturella tillhörigheter och erfarenheter.

För projektet samhällsorientering på hemspråk är det grundläggande att de nyanlända ska erbjudas relevant information på ett förståeligt och pålitligt sätt. Detta kan i sin tur påverka graden av tillgång till övriga typer av resurser, som kan stärka individens förmåga till att förbättra sina levnadsvillkor. Det är alltså inte bara en fråga om innehållet i samhällsinformationen, utan också om det faktum att denna samhällsinformation ges på individens modersmål. Sammantaget innebär detta att Friedmanns modell kan hjälpa oss att förstå hur ökad tillgång till olika typer av resurser ökar människors sociala styrka.

Källa: Friedmann, 1992, s. 67

1. Tillgång till relevant, lämplig och korrekt information är en aspekt som är viktigt för att man ska kunna påverka sin egen levnadssituation. Det kan gälla möjligheten att förstå offentlig information om hälsa, boende, sina barns skolgång eller sin egen utbildning och arbetsmarknad, likväl som att kunna ta aktiv del i olika händelser och aktiviteter i samhället på korrekta grunder. Att inte förstå den information man möter i samhället kan ge upphov till många missförstånd, ibland av mer allvarlig karaktär om missförstånden starkt berör

individens självuppfattning och möjligheter till att bli respekterad, accepterad och integrerad eller att själv kunna respektera och acceptera andra. Korrekt och rätt information är viktig oavsett vad informationen handlar om. Så enkla saker som att veta vilka blommor som är fridlysta och inte får plockas, till att man inte kan skicka sina barn till att handla cigaretter eller öl i affären, kan ha stor betydelse för hur man lyckas i sina strävanden att bli accepterad och delaktig. Allvarligare ämnen kan handla om barnaga och att flickor och pojkar har samma rättigheter till utbildning.

I detta sammanhang spelar inte bara samhällsorienteringen en viktig roll, utan det gör även hälsoinformationen och informationen om boendefrågor som projektet erbjuder. Även studiehandledningen på hemspråk som erbjuds barnen i skolan vidgar möjligheterna för föräldrarna till ökad insikt i och förståelse för utbildningens möjligheter och krav.

2. Att bli delaktig i den resurs som olika sociala organisationer och nätverk utgör är av stor vikt för individens möjligheter att bli en del av, finna sin roll i och kunna bidra till samhället. Genom samhällsorienteringen får deltagarna information om vilka möjligheter som finns till att delta i olika aktiviteter och frivilligorganisationer i omgivningen. Då många grupper deltagare har huvudsakligen samma bakgrund och kulturella erfarenhet kan de gemensamt diskutera och jämföra socialt nätverkande i Sverige med hur det ser ut i deras egna länder. En sådan jämförelse kan hjälpa dem att finna sätt att engagera sig i en svensk omgivning. Deras gemensamma bakgrund öppnar också möjligheter till att finna egna former för gemenskap och stöd till varandra och andra i samhället. Ett exempel finns på att en syriansk grupp, som själva deltar i samhällsorientering, bildade en förening för att ge stöd och information till asylsökande som inte har rätt att delta i samhällsorientering.

Andra grupper består av deltagare från många olika länder och genom att mötas i samhällsorienteringen kan de utbyta erfarenheter på ett gemensamt språk och därmed vidga sina sociala nätverk.

3. Individens förmåga till att förbättra sin ekonomiska situation påverkas av tillgången till relevant information såväl som av att vara delaktig i nätverkande i samhället. Kunskap om det svenska samhället har betydelse för möjligheterna att få ett arbete eller för att utbilda sig vidare, men än större betydelse har det att kunna tala svenska. Men även i det här avseendet har samhällsorienteringen stor betydelse. En förbättrad förståelse av hur det svenska samhället fungerar och en stärkt integrering kan motivera individen till att vilja satsa mer på att lära sig svenska.

4. Utbildning och att förbättra sina redan befintliga färdigheter är ofta avgörande faktorer för om integrering ska komma till stånd. Samhällsorienteringen kan bli startpunkten i denna process och speciellt om den sker på deltagarnas modersmål med en förankring i deltagarnas respektive kulturella bakgrund. Det kan vara lättare att i samhällsorienteringen reflektera på sina respektive hemspråk kring betydelsen av den erfarenhet och yrkeskunskap som deltagarna har med sig från sina hemländer. Samtidigt kan vidarutbildning och anpassning till den svenska arbetsmarknadens behov diskuteras.

I sammanhang som rör utbildning har också studiehandledning på hemspråk till barnen i skolan en viss betydelse. Även om den inte avser vuxna, kan den ändå ge föräldrarna perspektiv på betydelsen av utbildning både för sig själva och för barnen.

5. Att vara utrustad för att kunna arbeta och sköta sitt boende betyder t ex att ha hälsan så att man kan arbeta och att ha kunskap så att man kan sköta sitt boende på ett tillfredsställande

sätt. Hälsoinformation som ges på hemspråk har visat sig nå fram på ett tillfredsställande sätt. Det har resulterat i större förmåga i att bedöma sjukdomstillstånd hos sig själv och barnen och kunskap om vilken hälsoinstitution man ska vända sig till vid olika tillfällen. Genom boinformation har deltagarna fått lära sig vad som förväntas av dem i form av organisation och ansvar i bostadsområdet. Detta inte bara underlättar den egna strävan att förbättra sina villkor utan minskar också irritation och konflikter med andra. Genom att veta när man ska vända sig till vårdcentralen eller när man ska ringa 112 gör att man kan undvika konflikter med sjukvårdens företrädare. Att känna till hur sophantering och sopsortering fungerar gör att man lättare undviker konflikter med grannar.

6. Tillgång till tid ökar och utnyttjande av tiden blir mer effektivt då samhällsorienteringen sker på hemspråk. Deltagarna får på detta sätt ut mer av samhällsorienteringen än om den hade genomförts med hjälp av tolkar. Tid kan vinnas genom att information förstås och uppfattas korrekt. Svårigheter att förstå och missförstånd skapar frustration som konsumerar mycket energi. Frustration minskar också deltagarnas förmåga till koncentration, vilket resulterar i sämre inläring och motivation till att delta och därmed också i förlust av tid.

Tid är en viktig faktor i individens ansträngningar för att stärka sin förmåga. Att ha tillgång till tid utöver arbete och familjeansvar öppnar möjligheter för kreativitet och utveckling av sina förmågor. Den extra tiden kan användas till utbildning, till umgänge i sociala nätverk och till att medverka mer i samhällets olika aktiviteter.

Att det är samhällskommunikatörerna som ambulerar istället för att deltagarna ska resa långa vägar till samhällsorienteringen, har gett deltagarna bättre tillgång till tid och en lugnare tillvaro.

Sammanfattningsvis kan vi se att samhällskommunikatörerna kan bidra till att nyanlända kan få en kortare och kanske enklare väg till de resurser som Friedmanns modell menar utgör basen för ökad social styrka.

4. Lärdomar och rekommendationer

I det följande sammanfattas lärdomar av projektet och möjliga åtgärder för att ytterligare förstärka projektinsatsernas betydelse.

1) Många aktörer inom verksamheter som rör integration ser ett stort behov av brobyggare i samhället och redan tidigt i projektarbetet lyftes denna aspekt. Det finns en önskan om att samhällskommunikatörerna ska tjäna som brobyggare mellan svenskar och nyanlända, men också mellan olika arenor eller områden i samhället. Det har de också kommit att göra i och med att samhällskommunikatörerna nu arbetar med olika former av orientering, introduktion och handledning på hemspråk för nyanlända: samhällsorientering, hälsoinformation, boinformation och studiehandledning till elever.

Speciellt kombinationen av samhällsorientering och studiehandledning har gett viktiga synergieffekter. Samhällskommunikatörerna har genom sin roll inom dessa uppgifter hjälpt såväl föräldrar som skola till ökad förståelse för samspelet mellan familjen och barnens situation och behov. Många föräldrar som deltar i samhällsorientering har påpekat detta. Även lärare och samhällskommunikatörerna påpekar den positiva effekt som det triangulära förhållande till de nyanlända, deras barn och skolan har och hur de ser detta som viktigt för att underlätta integration. Det faktum att ansvaret för samhällsorientering och studiehandledning ligger på samma kommunala förvaltning i flera av de deltagande kommunerna, underlättar en samordning av samhällsorientering och studiehandledning, likväl som brobyggande och möjlighet att skapa positiva syneregiefekter.

2) Samhällsorientering, studiehandledning, hälsoinformation och boinformation på hemspråk har stor betydelse för att individen ska kunna skaffa sig en rimlig tillgång till de olika resurser som kan underlätta integrering i samhället och stärka den egna förmågan till att påverka sina levnadsvillkor i positiv riktning.

Det är angeläget att finna former för att kunna ge också andra grupper av nyanlända, inte bara kommunplacerade, rätt att delta i samhällsorientering. Introduktion till och orientering om det svenska samhället borde enligt flera som arbetar med integrationsfrågor i de aktuella kommunerna nå alla nyanlända och att delta i samhällsorientering borde vara både en skyldighet och en rättighet.

Det finns ett intresse från Migrationsverket att erbjuda asylsökande samhällsorientering, men finansieringsmöjligheter saknas. Projektet samhällsorientering på hemspråk har tagit fram ett studiematerial i samhällsorientering speciellt anpassat för asylsökande. Anpassat i den meningen att materialet koncentrerar sig på vissa teman i materialet "Om Sverige" som används i samhällsorienteringen för kommunplacerade. Även de med uppehållstillstånd som bor i anläggningsboenden, alltså ännu inte kommunplacerade, är i stort behov av samhällsorientering.

3) Det finns en risk att motsättningar skapas mellan de nyanlända som omfattas av etableringsreformen med rätt till samhällsorientering och de som inte omfattas. Samhällskommunikatörerna har erfarenhet av att nyanlända kommer och ber om att få vara med på samhällsorientering. Även om de inte är berättigade till att delta ber de om att i alla fall få sitta med och lyssna. De har hört sina landsmän och andra nyanlända berätta om positiva erfarenheter de har av samhällsorienteringen.

Det finns ett exempel på nyanlända, som själva deltar i samhällsorientering, som bildat en förening för att ge stöd och information till asylsökande som inte har rätt att delta i samhällsorientering.

Integrationssamordnare i Ronneby kommun menar att stöd till detta och liknande initiativ skulle kunna ges genom att starta samhällsorientering på kvällstid för nyanlända som inte är berättigade till samhällsorientering, men som är intresserade av att delta. Finansiering av denna typ av pilotverksamhet skulle kunna sökas hos länsstyrelsen.

4) En kommun har skyldighet att organisera och finansiera samhällsorientering för sina nyanlända kommunplacerade flyktingar. Samhällsorienteringen är också en del av de aktiviteter som omfattas av etableringsreformen och som de nyanlända måste delta i för att kunna uppbära etableringsstöd. Arbetsförmedlingen samordnar etableringsaktiviteterna för den nyanlände och upprättar också en etableringsplan för individens deltagande i dessa olika aktiviteter. Men, ibland finns det inte möjligheter till att delta i t ex praktik eller arbetsträning i hemkommunen utan detta måste ske i annan kommun. Då hade det underlättat för deltagaren att kunna få delta också i samhällsorienteringen i den andra kommunen. För en sådan lösning krävs mellankommunala överenskommelser om hur finansieringen ska lösas.

5) I många av intervjuerna med nyanlända har de påpekat att de haft svårigheter med samordningen av samhällsorientering, SFI och praktik, speciellt samordningen mellan praktik och de andra två aktiviteterna. Det allmänna intrycket deltagarna förmedlar av sin praktik är positiv, men de menar att så snart de deltar i en praktik för att få arbetslivserfarenhet, har de svårt att delta i samhällsorientering eller SFI.

Samordningen av alla aktiviteter som ingår i etableringsplanen skulle enligt Arbetsförmedlingen underlättas av om samhällsorienteringen och SFI undervisningen gavs tidigt i etableringen under en komprimerad tidsperiod. Då skulle deltagarna kunna vara klara med dessa uppgifter innan de går ut i andra arbets- och utbildningsrelaterade aktiviteter. Enligt Arbetsförmedlingen förekommer det ibland att deltagare inte kan fullfölja sin samhällsorientering enligt plan, eftersom de påbörjat praktik eller annan aktivitet som de inte kan gå ifrån. Men i dessa fall har deltagarna kunnat göra uppehåll i samhällsorienteringen och komma igen senare.

Även projektansvariga menar att samhällsorienteringen bör komma tidigt i etableringsprocessen, men också att den tidsmässigt löper samtidigt med SFI undervisning och under en lite längre period för att ge de nyanlända en bättre möjlighet att till fullo tillgodogöra sig samhällsorienteringen. Samhällsorienteringen ska som tidigare nämnts kunna kombineras med arbete, studier och andra aktiviteter för att underlätta och påskynda etableringen i arbetslivet. Att sprida ut samhällsorienteringen under en lite längre period skapar bättre förutsättningar för deltagarna att relatera samhällsorienteringen till sin levda verklighet. Samtidigt bör möjligheten till samhällsorienteringen inte dröja för länge då varje nyanländ är i behov av en förståelse av det nya samhälle de möter.

Ett förslag som diskuterats för att förbättra samordningen är att styrgruppen för samhällsorientering på hemspråk intar en mer aktiv roll och även utvidgas till att inkludera en representant från alla aktörer som är knutna till samhällsorienteringen på ett eller annat sätt. I gruppen skulle också finnas en representant för nyanlända invandrare som redan deltagit i samhällsorientering på hemspråk.

6) Även betydelsen av ett utökat och fördjupat samarbete mellan samhällsorienteringen och SFI undervisningen har lyfts av de som arbetar med vuxenutbildning i flera av de deltagande kommunerna. Tillfällen har redan uppstått då de har kunnat hjälpa och komplettera varandra.

7) Inte bara yngre och aktiva personer, utan även äldre personer som kommer som flyktingar till Sverige är i stort behov av samhällsorientering. Äldre nyanlända med hälsoproblem och andra begränsningar på grund av sin ålder är i behov av extra stöd. Personal inom hälso- och sjukvård och kommunal omsorg ger också uttryck för detta. Här skulle samhällskommunikatörerna kunna spela en viktig roll i utformning och genomförande av samhällsorientering anpassad till äldre, både till de som bor hemma hos sin familj eller ensamma och de som bor i serviceboende för äldre.

8) I Ronneby kommun erbjuds de nyanlända också boinformation finansierad av Ronnebyhus i anknytning till samhällsorienteringen. Korrekt och relevant information, boinflytande och möjlighet att utforma sitt bostadsområde bidrar till mer trivsel och mer ansvarsfulla hyresgäster. Ronnebyhus har erfarenhet av att samhällskommunikatörernas insats inom ramen för organiserandet av boskola har en positiv inverkan på boendemiljön i aktuella bostadsområden. Fler kommunala bostadsbolag i de kommuner som samarbetar kring samhällsorientering skulle kunna dras med i denna verksamhet.

9) Samhällsorienteringen har genom sin information underlättat de nyanländas sociala nätverksbyggande. Samhällskommunikatörerna deltar också på frivilligbasis i aktiviteter för nyanlända flyktingar organiserade av Röda Korset och olika religiösa samfund. Röda Korset organiserar bland annat vad de kallar mötesplatser för att skapa tillfällen för nyanlända och etablerade svenskar att träffas. Att etablera ett mer formellt samarbete mellan den enhet på utbildningsförvaltningen som samhällskommunikatörerna tillhör och aktuella frivilligorganisationer såsom Röda Korset, kunde förstärka dessa mötesplatser och även underlätta att nå ut till bredare grupper i samhället med information om integration.

10) En viss beroendekultur har skapats bland deltagarna i samhällsorienteringen i förhållande till samhällskommunikatörerna. Detta som ett resultat av deras ofta stora behov av stöd och hjälp i olika sammanhang och samhällskommunikatörernas stora beredskap att ställa upp med detta stöd. Då deltagarna ofta saknar nätverk de kan vända sig till, inte talar svenska, ännu saknar information om hur det svenska samhället fungerar och ofta har misslyckats ett flertal gånger i sina försök att förstå eller lösa ett problem, vänder de sig till samhällskommunikatörerna som de vet kan hjälpa dem och som de har förtroende för.

Samhällskommunikatörernas beredskap att ställa upp, många gånger även utanför arbetstid, har gett många positiva resultat för projektet, men har samtidigt i vissa fall skapat alltför stora förväntningar på kommunikatorerna. Om de i framtiden inte kan erbjuda all denna hjälp på grund av ändrade arbetsvillkor eller roller blir deltagarna lidande. Därför är det av stor vikt att utveckla också andra stödjepunkter för de nyanlända. Kanske ett närmare samarbete med den nyanländes etableringslots kunde vara ett sätt att balansera stödinsatserna.

Ett förslag som har presenterats av såväl deltagare, samhällskommunikatörer som andra intressenter är att be flyktingar som har deltagit i samhällsorientering att ställa upp som informatörer eller kontaktpersoner för andra nyanlända som kommit senare som deltar i eller ännu inte påbörjat samhällsorientering. Ett nätverk av frivilliga kunde byggas upp som kan bistå nyanlända på olika sätt.

Många nyanlända önskar att det fanns någon form av Medborgarkontor dit de kunde vända sig för att få hjälp med t ex att översätta handlingar och brev de får på svenska från olika myndigheter. Men också med att veta var de kan finna vissa myndigheter, hur de kan komma i kontakt med dessa och i övrigt på vilket sätt de kan gå till väga för att finna information och förstå den rätt. Önskemål har uttryckts om att ett sådant medborgarkontor skulle ge hjälp på olika hemspråk representerade bland nyanlända.

11) Deltagare likväl som samhällskommunikatörer skulle vilja att samhällsorienteringen skulle omfatta fler än 60 timmar för att kunna gå in på olika aspekter och områden lite mer grundligt. Deltagarna behöver mer tid för att diskutera och förhålla samhällsorienteringens olika tema till det de upplever och tar del av i samhället. Speciellt i större grupper om 20 deltagare och fler är det svårt att hinna med diskussioner. Deltagarna skulle också vilja få mer detaljerad information om de olika teman som ingår i samhällsorienteringen, som t ex om hälsofrågor och om arbetsmarknaden. Samhällskommunikatörerna skulle vilja ha en möjlighet att anpassa och fördjupa vissa delar av samhällsorienteringen i förhållande till respektive deltagargrupperns behov.

När möjligheter har funnits har gästföreläsare kunnat bjudas in till samhällsorienteringen, t ex representanter från Försäkringskassan. Samhällskommunikatörerna skulle vilja ha fler möjligheter till att bjuda in representanter från olika sektorer i samhället till att komma och berätta om sina områden och på så vis konkretisera de teman som tas upp på samhällsorienteringen. Även möjligheter att göra studiebesök med deltagarna till olika verksamheter och platser menar de skulle berika samhällsorienteringen. De skulle också vilja få tid och utrymme för att använda mer av kompletterande material i form av filmer, program och texter av såväl historisk som nutids karaktär.

12) Genom de andra uppgifter som samhällskommunikatörerna har utöver samhällsorientering, dvs hälsoinformation, boinformation och studiehandledning på hemspråk är det som att de också deltar i tillämpning en av det som samhällsorienteringen förmedlar. Detta tycker de alla är berikande och utvecklande. De försöker ständigt komplettera sina kunskaper och följa med i samhällsutvecklingen. Samtidigt skulle de också vilja delta i fördjupning och vidareutbildning inom de områden som tas upp inom samhällsorienteringen.

Sammanfattningsvis kan man då säga att samhällsorientering på hemspråk har avsevärt bidragit till nyanländas möjligheter till etablering och ett mer aktivt deltagande i det svenska samhället. Att samhällsorienteringen sker på hemspråk har ökat deltagarnas engagemang och intresse av att delta. Samtidigt har det skapat en mer positiv inlärningsmiljö och därmed underlättat inlärningsprocessen.

Positiva synergieffekter för nyanlända familjers etablering och integrering har uppnåtts genom att samhällskommunikatörerna är engagerade i såväl samhällsorientering som studiehandledning, hälsoinformation och boinformation på hemspråk.

Bilaga 1. Innehåll Samhällsorientering

Samhällsorientering ska enligt förordning (2010:1138) innefatta 8 block.

1. Att komma till Sverige
2. Att bo i Sverige
3. Att försörja sig och utvecklas i Sverige
4. Individens rättigheter och skyldigheter
5. Att bilda familj och leva med barn i Sverige
6. Att påverka i Sverige
7. Att vårda sin hälsa i Sverige
8. Att åldras i Sverige

Bilaga 2. Statistik

Samhällsorientering / Hälsoorientering 2013-04-01 - 2014-04-01													
Kommuner	Antal deltagare	Man	Kvinna	Arabiska	Persiska/Dari	Somaliska	Kurdiska	BKS	Tigrinja/Amarinja	Azerbajdzjanska	Engelska	Franska	Svenska
Ronneby	148	92	56	106	28		2	4	2		6		
Karlskrona	123	73	50	51	49	6	4	1	2	4	4	1	1
Olofström	37	16	21	11	25							1	
Tingsryd	35	19	16	21	8	1		3					2
Sölvesborg	11	5	6	4	2	5							
Summa:	354	205	149	193	112	12	6	8	4	4	10	2	3

Studiehandledning Ronneby maj2013 - april 2014				
Språk	Antal tillfällen	Antal timmar	Antal elever	
Dari /Persiska/Pashto	362	1044	55	
Arabiska	292	807	65	
BKS	252	498	13	
Kurdiska	123	208	4	
Somaliska	98	148	4	
Totalt	1127	2705	141	

Bilaga 3. Antal flyktingar

respektive kommun förväntas ta emot årligen för kommunplacering enligt avtal med Migrationsverket¹¹.

Karlskrona	100
Karlshamn	50
Ronneby	55 – 75
Olofström	30
Sölvesborg	30
Tingsryd	30
<u>Totalt</u>	<u>295 - 315</u>

¹¹ Projektplan 2012-12-06, samhällsorientering på hemspråk

Bilaga 4. Kontaktade personer

19 kvinnor, 35 män	Nyanlända flyktingar, deltagare i Samhällsorientering och Hälsoinformation, Ronneby, Karlskrona och Tingsryd
15 kvinnor, 7 män	Asylsökande flyktingar
6 flickor 15 och 16 år	Elever i studiehandledning, Ronneby
Mitra Javadian	Samhällskommunikatör
Mayadah Abd	Samhällskommunikatör
Gordon Cincurak	Samhällskommunikatör
Razgar Mostafa	Samhällskommunikatör
Mohammed Yasin	Samhällskommunikatör
Mohammad Ali Farpanahi	Samhällskommunikatör
Mohamad Farhat	Samhällskommunikatör
Arisa Ahmadi	Samhällskommunikatör
Anab Mohamed	Samhällskommunikatör
Nihada Kilim	Samhällskommunikatör
Shadha Aljaburri	Samhällskommunikatör
Michael Baraki	Samhällskommunikatör
Henrik Lövgren	Projektledare för Projektet SO på hemspråk
Sladjana Zubcevic	Projektassistent för Projektet SO på hemspråk
Johanna Månsson	Projektansvarig, Rektor Vuxenutbildningen Ronneby K
Tommy Ahlquist	Förvaltningschef, Utbildningsförvaltningen Ronneby K
SFI lärare	Ronneby Kommun
Ann Helen	Lärare, Snäckebacksskolan, Ronneby K
Sabina Bico	Integrationssamordnare, Ronneby K
Malin Weinhotz	Folkhälsostrateg, Ronneby
Marie Franzén	Vice Rektor vuxenutbildningen, Karlskrona Kommun
Ann-Marie Dabergott	Sektionschef, Arbetsförmedlingen, Karlskrona
Mats Frank	Arbetsförmedlingen, Karlskrona
Tim Lux	Hållbarhetssamordnare, Tingsryds Kommun
Tony Lundström	Rektor Wasaskolan, Tingsryd Kommun
SFI lärare	Wasaskolan, Tingsryds Kommun
Tina Davidsson	Samordnare för kommunal vuxenutbildning, Växjö K
Agneta Vedeskog	Projektledare, Ronnebyhus
Sven-Olof Klasson	Tidigare Vd, Ronnebyhus
Mary Mathiasson	Röda Korset, Ronneby
Volontär	Röda Korset, Ronneby
Linda Allwood	Svenska Kyrkan, Ronneby

Bilaga 5. Konsulterad litteratur

Arua, C., Victorsdottir, H., Casey, J. och Akampurira, S., 2014, *Beneficiary Assessment of the Samhällsorientering på hemspråk project in Ronneby, Olofström, Karlskrona, Karlshamn and Tingsryd Sweden*. Opublicerat studentarbete.

Estmat, S., Kamil, R. och Saarinen, L., 2013, *Limited baseline study on the Samhällsorientering på hemspråk project*. Opublicerat studentarbete.

Friedmann, John, 1992, *Empowerment. The Politics of Alternative Development*, Blackwell Publishers Ltd, Oxford

Projektplan 2012-12-06, *Samhällsorientering på hemspråk*, Ronneby kommun

SFS 2010:197. *Lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*

SFS 2010:1138. *Förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*

SFS 2013:156. *Lag om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*